

גבייה שרירותית ודרקונית

היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, ביקש מהעליון לבטל את פסיקתו המהפכנית של השופט גרעון גינת, שלפיה רשות מקומית אינה רשאית לנקוט בהליכי גבייה מנהליים, אלא במקרים חריגים / עו"ד יעל אדורם, מנהלת קליניקה לסיוע משפטי, יוצאת נגד עמדתו של מזוז. עמדה

תצמח לנו מעיקול חשבון הבנק של החייב, וגביית גמלת הבטחת ההכנסה שלו? איזו תועלת תצמח לנו כחברה מכך שהחייב וילדיו ירעבו ללחם וייוותרו ללא קורת גג? ומה ייתן לנו אם הטלוויזיה של ילדיו - הבידור היחיד שלהם, שמונע את יציאתם לרחוב - תילקח מהם? איזה יעילות יש בכך שנשבר מהלחם של אדם, עקב עיקול רכבו המשמש לפרנסתו, צעד שמונע מהחייב להמשיך ולהתפרנס (בדוחק) ואולי להתאושש, להשתקם, ולש' לם את חובו?

זאת ועוד: המסלול שאליז מפנה בית המשפט בפסק דינו, הוא של תביעה רגילה בבית משפט, ולאחריה, אם צריך, גבייה באמצעות לשכת ההוצאה-לפועל. לטענת היועץ המשפטי, מסלול זה אינו יעיל דיו. אם כן, שמה יעלה על דעתו לייצל את מרבית המשפט הקורסת תחת העומס, ועימה גם את היעילות, הצדק והאמון, למען האורח שנשחק בטוגנת הצדק האזרחית?

הפתרון אינו בנטישת ההליכים המשפטיים תוך איון זכות האורח להליך הוגן בבית המשפט, אלא בייעול

לית של חובות ארנונה מתבצעת מכוח הכרזת האוצר משנת 2000. והמשמעות היא, שהיא מתבצעת מכוח חקיקת-משנה (שרדרגה כשל תקנה) ומכוח חקיקה ראשית, וכך מכוח הכרזה המאוחרת לחקיקת חוק היסוד. נוכח מצב דברים זה, ניתן לטעון כי ההכרזה אינה חוקתית, בהיותה נוגדת את זכות האדם לקניינו ולכבודו, ולפיכך היא בטלה ומנוטלת.

לא בשל זלזול בחוק

למישור המהותי - היועץ יוצא להגנת זכויות "האזרחים שומרי החוק, המשלמים את תשלומי החובה כסדר רם". בשם חלק מהציבור המשלם את תשלומיו כסדר רם, אני מבקשת להתנער מן ההגנה שהיועץ מעניק לי: מהיכרות עם התחום (יותר מעשר שנים), אני מתרשמת כי חלק גדול מהחייבים שנגרם נוקטות הרשויות הליכי גבייה מינהליים הם אנשים קשיינים, מעוטי יכר' לת, קשישים, שמתקיימים בקושי מקצבאות רבשות הלאומי, ובהם גם אנשים שחויבו בארנונה עקב טעות ביהוי או בכתובת, או עקב טעות רשלנית או מהדלים של הרשויות.

אנשים אלה אינם משלמים לא בשל זלזול בחוק, אלא בשל אי-יכולת. אטימות הרשות והביורוקרטיה שלה רומסת את האורח ברגל נסה, ואינה נותנת מענה לצד"כיו כאורח שומר חוק המשלם כי הוא מסוגל, ואינו משלם מפני שאינו מסוגל. איני רוצה להיות במדינה שבה חברי שאינו מסוגל לשלם, יהפוך למושא להליכים דורסניים ומשפילים.

בשם ה"ציבור הנאור", המשלם, אני מבקשת להשמיע את קולו של מי שאינו מסוגל לשלם, שהפקודה האר"כאית מכנה אותו "סרבן" ו"מפגר". היעילות הכלכלית ונחות הגבייה, אינן הצדקה לגבייה שרירותית ודרקונית נגד החלשים, תוך רמיסת כבוד האדם. איזו תועלת

לפני כשנה, נתן השופט גרעון גינת פסקדין מהפכני תקדימי (עזמ 003061/06 רכבת ישראל בע"מ נ. עיריית חדרה), שלפיו על רשות מקר' מית להגיש תחילה תביעה לבית המשפט כדי שת' כל לגבות חובות ארנונה, ואינה רשאית לנקוט ישירות הליכי גבייה מינהליים מכוח פקודת המסים (גבייה), אלא במקרים חריגים ומשלא הועילו אמצעי גבייה אחרים. את החלטתו ביסס בית המשפט בעיקר על חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו והעקרונות שנקבעו בו, ולאור הפסיקה שקבעה כי גם דין הקודם לחוק היסוד, שעליו חלה פסקת "שימור היינים", יתפרש בצמצום על רקע עקרונות היסוד (למשל, בש"פ 537/95, גנימאת נ. מדינת ישראל, פ"ד מט (3) 355, 357).

עלפי קביעת בית המשפט, נקיטת הליכי גבייה מינהליים ללא תביעה מקדימה, פוגעת בזכויות האורח ואינה עומדת במבחנים של מידתיות וסבירות. יתרה מזו: מצב שבו רשות מקומית הופכת להיות מחוקקת, שופ' טת ובצבעת כאחת הוא פתח רחב מדי לשרירות.

עיריית חדרה ערערה על פסקדין זה לבית המשפט העליון. הואיל ומדובר בערעור עקרוני, הצטרף היועץ-מש' לממשלה, מני מזוז, להליך, כי לרעתו התרת קביעותיו של השופט גינת על בנן "יבטלו למעשה את כל תחום הגבייה המינהלית כפי שהוא קבוע בעשרות חוקים שחר' קקה הכנסת ומיושם באופן שוטף ע"י רשויות המינהל".

היועץ מנמק עמדתו בשני מישורים: במישור הטכני, לא ניתן לבטל את פקודת המסים (גבייה) בשל פסקת "שימור היינים" בחוק היסוד, המונע ביטול חקיקה שקדמה לו; במישור המהותי, יש הצדקה להליך המקר' צר של גבייה מינהלית, כי הוא מבטיח גבייה סדירה של תשלומי חובה שעליהם מבוססת פעילות רשויות המינהל, ומגן על זכויות האזרחים שומרי החוק המשלמים את תשלומי החובה כסדרם. היועץ הוסיף, כי לדע' תו ניתן להפעיל הליכי גבייה מינהליים גם לגבי חוב ארנונה השנוי במחלוקת, ואין צורך להמתין לתום הליכי ההשגה והערעור.

הצדקות היועץ לוקות בחסר

עמדת היועץ אינה מדויקת משפטית, וההצדקות שנתן לצדקת ההליך, לוקות בחסר. למישור הטכני - אין מדובר כאן בעניין טכני, אלא על מידרג נורמות המבר' סס על ארני עקרונות המשפט החוקתי, שהוא אבן יסוד בשיתנו המשפטית ונשמת אפר של שלטון החוק. כינויו כטכני מודיר, שלא בצדק, מחשיבותו.

לגופו של עניין, עמדת היועץ כי מדובר בדין הקודם לחוק היסוד, אינה נקייה מספקות: פקודת המסים (גבייה), כפי שמעיר עליה שמה, אכן חוקקה עוד לפני קום המדינה (מה שמעורר צורך לברוק שמה אינה תואמת עוד את עקרונות שיתנו המשפטית); אולם סעיף 2 לפקודה, סעיף ההגדרות, מגדיר את ה"מס" שעליו חלה הפקודה כך:

חלק גדול מהחייבים שנגדם נוקטות הרשויות הליכי גבייה מינהליים הם אנשים קשיינים, מעוטי יכולת, קשישים, שמתקיימים בקושי מקצבאות הביטוח הלאומי

"לרבות מס הרכוש העירוני, כל הסכומים המגיעים בעד הלוואות ורעים שהילווה ממשלת ארץ-ישראל או ממשלת ישראל, כל מס, ארנונה, הלוואה ותשלום אחרים שעל גבייתם הוכרו או יוכרו ע"י הציב העליון של ממשלת ארץ-ישראל או ע"י שר האוצר כגבייה הכפופה לחוק הדין בגביית מסים".

בשנת 2000, הוציא שר האוצר הכרזה, המכו' נה "אכרות המסים (גבייה) (ארנונה כללית ותשלור' מי חובה לרשויות המקומיות) (הוראת שעה), תש"ס 2000. עלפי סעיף 1 לאכרזה זו, מחיל שר האוצר את הוראת הפקודה על גביית ארנונה כללית, מתוקף סמכותו לפי סעיף 2 לפקודה דלעיל.

מא ועד היום מוארך תוקפה של "הוראת שעה" זו כל שנה בכרזה מחודשת. כלומר, גבייה מינה-

איזו תועלת תצמח לנו כחברה מכך שהחייב וילדיו ירעבו ללחם וייוותרו ללא קורת גג? ומה ייתן לנו אם הטלוויזיה של ילדיו - הבידור היחיד שלהם, שמונע את יציאתם לרחוב - תילקח מהם?

מערכת בתי המשפט, מהלך שיועיל לבתי המשפט, לשופטים, למתניינים (אורה ורשות), לאמון במערכת, ולעקרונות היסוד של מדינתנו היהודית דמוקרטית. בנוסף, הפניית הרשות להליך של תביעה אינה מופ' רכת כפי שהיא נשמעת, בשל האפשרות שלה להגיש כל חוב עד 50 אלף שקל ישירות להוצאה-לפועל מכוח סעיף 1א81 לחוק ההוצאה-לפועל, התשכ"ד 1967, שעניינו ביצוע תביעה על סכום קצוב.

זהו איון ראוי, שכן עם הגעת החייב לכותלי ההוצאה לפועל, הוא יכול לזכות בהגנות המוגדרות שנקבעו בחוק. הוא יכול לבקש להיחקר בחקירת יכולת, ולפרוט את החוב לתשלומים לפי יכולת ההחור שלו, הוא מוגן מעיקול כספים המשמשים למינימום קיום בכבוד, ועוד.

בסבירות ובמידתיות

אף אם נבקש, בשם יעילות הגבייה, לסלול לרשות הליך מזוז, על ההליך להינטק בסבי' רות ובמידתיות, תוך שתהיה אינסטנציה כלשהי (מקבילה לראש ההוצאה-לפועל) שאליה נוכל להפנות טענות נגד הליכי הגבייה, לרבות התיישנות, טעות, בקשה לפריסת תשלומים, למניעת הליכי גבייה שונים וכו'.

לרעיון זה כבר נתן בג"ץ הסות בעניין ניתוק מים על-ידי הרשויות בגין חוב מים, בג"ץ קבע ופסק כי על הרשות לאפשר תחילה לחייב להגיש להסדר תשלומים לפי יכולתו, ואותו עיקרון יש להחיל גם על גבייה מינהלית.

ולבסוף, באשר לעמדת היועץ שלפיה יש לנקוט הליכי גבייה גם לגבי חוב ששנוי במחלוקת ושהוגשה עליו השגה - ראשית, היא מנוגדת לסעיף 2 לאכרזה, הקובע כי במצב כזה "לא יינקטו פעולות לפי הפקודה כל עוד לא חלף המועד להג' שת השגה, ערר, ערעור... ואם הגיש אדם הליכי ערעור או תובענה אחרת - כל עוד לא ניתן פסקדין סופי או החלטה סופית..."; ושנית, היא מנוגדת לעקרונות היסוד של שיתנו המשפטית ולערכי היסוד שלנו כחברה. ●

הכותבת היא מנהלת הקליניקה לסיוע משפטי באקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן

נגד הפסיקה של גינת. מזוז (צילום: אריאל ירוחל/ספקי)